

reformě, a to proto, že zahájil mohutný proces hledání cest, jak pomoci již nejen chudým vůbec, ale hlavně pracujícím v továrnách. Ne náhodou nacházejí jeho názory o budoucí společnosti hlavní rozpor tehdejší společnosti v průmyslové výrobě a při návrzích na jeho řešení počítají nejvíce s pomocí tovární výroby a jí podobnou délkou práce na všech úsecích života společnosti. Je to již poznání, které směřuje přímo k socialismu vědeckému.

Miloslav Dočkal

Die Monopolistik des Neoliberalismus

Erwin Stocker; Verlag P. G. Keller — Winterhur 1957.

Práce buržoazních ekonomů mají pro marxistického ekonoma především význam pramenný, tj. vzhledem k shromážděnému materiálu. To platí v plné míře o práci E. Stockera *Die Monopolistik des Neoliberalismus*, napsané a obhájené jako doktorská disertace. Její téma je jistě zajímavé, neboť se týká důležité součásti ekonomických názorů, které dnes v Německé spolkové republice převládají jak v teorii tak i v praxi a které nejsou bez významu i v jiných kapitalistických zemích. Právě otázky monopolů mají v neoliberalistických teoriích velmi důležité místo.

Neoliberálové, stručně řečeno, popírají objektivní nutnost vzniku monopolů z kapitalistické konkurence. Podle nich monopoly, čímž se zpravidla míní především kartely, vděčí za svou existenci hlavně státní politice, která monopoly favorizuje. Sklon k monopolizaci je však dále motivován spíše pocitem nejistoty plynoucím z konkurence než snahou o zisk. Konečně mají význam i technicko-ekonomické okolnosti působící k tomu, že v některých odvětvích (např. v železniční dopravě a v energetice) je monopol nevyhnutelný. Celkem pak soudí neoliberalové, že stejně jako monopoly vznikaly vlivem intervence státu, je možno vhodnou politikou i jejich účinky paralyzovat. Neoliberálové nevěří příliš v zákazy monopolů. Jsou spíše pro takovou celkovou koncepci hospodářské politiky, jež by vzniku monopolů bránila, resp. monopoly přinutila, aby se chovaly jako za úplné konkurence.

Účelem této recenze není samozřejmě podat ucelený výklad a kritiku neoliberalistických názorů. V tomto směru odkazujeme na Bljuminovy práce (např. na velmi informativní práci *O současné buržoazní politické ekonomii*), dále na obšírné dílo R. Naumanna *Theorie und Praxis des Neoliberalismus*, nebo na menší avšak velmi hutnou kolektivní publikaci *Monopoltheorie — Monopolpraxis* pod redakcí G. Bondiho. Pokud se týče recenzované práce, je možno říci, že dává dobrý přehled o neoliberalistických názorech na monopoly i na navrhovanou protimonopolní politiku. Za klad lze považovat i to, že přiměřeně používá i citátů hlavních představitelů neoliberalistického směru. Všímá si přitom především tzv. freiburské školy (Eucken, Rüstow, Böhm), čerpá však i z Miksche, Röpkeho a z dalších neoliberalů působících mimo hranice NSR (Hayek). Protože neoliberalistické názory jsou roztroušeny v četných rozsáhlých i drobnějších publikacích, zpravidla i těžko dostupných, je čtenba Stockerovy práce značně informativní a proto svým způsobem užitečná.

Tím není řečeno, že některé partie nemohly být zpracovány širě a hlouběji. Bylo by např. vhodné ukázat na historickou kontinuitu neoliberalistických názorů na monopoly s dřívější buržoazní německou politickou ekonomikou. Je totiž zajímavé, že např. u Liefmanna, který platí za přední buržoazní autoritu dřívější doby v otázkách monopolů, nalzáme názory, jež se od neoliberalistického pojetí monopolů nijak valně neliší (srov. např. kapitolu *Zusammenfassende Betrachtung des Konkurrenz und Monopolprinzips in der heutigen Volkswirtschaft* ve známé práci *Kartelle und Truste*, Stuttgart 1918, 3. vyd.). Autor pomínl kupodivu i Miesese a L. Robbinse, jejichž jména nenacházíme ani v seznamu použit literatury. Bylo dále možno věnovat více místa i otázce tzv. nevyhnutelných monopolů, kde se zvlášť jasně ukazuje demagogický charakter postoje neoliberalů vůči monopolům. Konečně by bylo zajímavé, kdyby autor rozebral postoj neoliberalů vůči odborům, jež jsou podle nich také jedním z monopolů. Zejména analýzou tohoto bodu by byla práce získala na zajímavosti.

Dobrou třetinu práce zaujímá kritické hodnocení neoliberalistických názorů. Bylo by samozřejmě přehnané chtít na buržoazním autoru, aby podal správné a výstižné hodnocení buržoazních ekonomických názorů. Přesto není Stockerova kritika neoliberalů nezajímavá. Snaží se totiž ukázat neuskutečnitelnost většiny neoliberalistických protimonopolních opatření a přitom mimoděk odhaluje i jejich demagogičnost. Stocker je totiž nucen fakticky přiznat, že stát, který podle neoliberalistické koncepce má být nositelem protimonopolní politiky, je

ve skutečnosti vykonavatelem zájmů monopolů. Stocker konstatuje, že např. švýcarský právní řád poskytuje dost prostředků proti monopolům, že však ty vrstvy, které by měly na jejich aplikaci zájem, jsou politicky málo vlivné. K tomu dodává, že parlament a podnikatelské organizace vůbec kladou překážky použití existujících možností pro boj proti zneužití hospodářské moci. Má přímo za paradoxní, že stát, který provozoval politiku příznivou kartelům, by nejednou měl pronásledovat to, co až dosud sám podporoval.

Stocker je celkem otevřený straník monopolů a snaží se u nich hledat především příznivé stránky. V tomto ohledu se dovolává zejména Schumpetra, který, jak známo, viděl v monopolistickém zisku přímo hybnou sílu pokroku v technice, protože nesprávně ztožňoval mimořádný zisk se ziskem monopolním. Stocker rozhodně ignoruje prvky zahnívání a parazitismu, které monopolní kapitalismus přináší. Přimlouvá se za to, aby se s monopoly počítalo jako s nevyhnutelným průvodním jevem kapitalistického vývoje. Staví se skepticky vůči zákazům různých monopolistických forem a vidí hlavní úkol v tom, aby všeobecná hospodářská politika byla nesena protimonopolistickým duchem, místo aby se favorizovala zvláštní protimonopolní politika. Zejména má za utopické chtít přinutit monopoly, aby se chovaly jako za volné konkurence, a hlavní cíl vidí v mírnění jejich výstřelků, zejména v nekalé soutěži. Ačkoliv v celé práci vystupuje jako kritik neoliberalismu, dostává se s ním fakticky na téměř stejné pozice. Tím se nám však odhaluje i imaginárnost rozdílů mezi ráznými zdánlivě „zásadně“ protichůdnými směry buržoazní politické ekonomie.

Jiří Setinský

O kategorii zákona

J. Machovcová; O zákonech ve fysiologii a biologii. Vydala Osveta, Bratislava 1960.

V poslední době se na našem knižním trhu objevilo několik prací zabývajících se filosofickými otázkami biologie. Jsou to například stati ve sborníku *Filosofie a přírodní vědy*, článek sovětského autora Platonova ve sborníku *Přírodní vědy a náboženství a jiné*.

Tyto práce se pokoušejí řešit nejružnější obecné problémy, se kterými se biologové setkávají při zkoumání živé přírody a které se bezprostředně dotýkají otázek světónázorových.

Soudružka Machovcová se ve své knížce naopak zabývá metodologickými otázkami filosofie a biologie, konkrétně vztahem jedné z kategorií dialektického materialismu, kategorie zákona, k biologickým disciplinám. V tomto smyslu je práce soudružky Machovcové obzvláště cenná. Podobné práce se v naší marxistické literatuře vyskytují velmi zřídka.

Kniha je koncipována jako kritika názorů některých našich i zahraničních filosofů na problém zákona ve filosofii a přírodních vědách. Kromě toho autorka hodnotí některé závěry, k nimž dospěli jednotliví přírodovědci při výkladu zákonů speciálních věd. Studie je tedy určena ne pouze filosofickým pracovníkům, ale i přírodovědcům, obzvláště biologům.

Biologie ve srovnání s jinými vědami, například s fyzikou, mechanikou, filosofií, objevila a přesně formulovala doposud velmi málo zákonů živé hmoty, které by uznávala a využívala většina biologů, když už ne všichni. Tím záslužnější je proto práce soudružky Machovcové, že se ve svém zkoumání zaměřila na biologii a nedala přednost vědám, ve kterých otázka zákona není tak problematická. Autorka velmi správně vysvětluje, že příčinou nahlého množství vědeckých biologických zákonů není snad menší počet zákonitých vztahů v organických jevech, ale ten fakt, že se biologie formovala jako vědecká disciplína v době, kdy některé přírodní vědy měly už velmi solidně vypracovaný aparát kategorií a zákonů. Proto biologie místo formulování vlastních specifických zákonů přejímala od vyvinutějších vědních disciplín metodu zkoumání a mnohdy se pokoušela používat i jejich zákonů a kategorií. Tato metodologická závislost biologie na vyvinutějších přírodních vědách a na filosofii vedla také ihned k idealistickému a materialistickému rozdělení názorů na většinu obecných otázek, tedy i na otázku zákona. Představitelé těchto dvou táborů formulovali různé biologické zákony, které byly mnohdy z čistě ideologických důvodů druhou skupinou odmítány jako nevědecké, i když byla experimentálně dokázána jejich pravdivost a reálnost.

Kniha je rozdělena do tří kapitol. V první kapitole je stručný přehled vývoje kategorie zákona v dějinách filosofie a biologie a hodnocení nemnohých prací našich i sovětských autorů, které se zabývají problematikou zákona. Ve druhé kapitole vykládá autorka své vlastní pojetí zákona jako filosofické kategorie a ve třetí řeší vztah vědeckého zákona k zákonům objektivní skutečnosti.

V této rozsahem nevelké práci je nadhozena spousta otázek, týkajících se problematiky zákona. Nás nejvíce zajímá nové vymezení kategorie zákona a podnětné řešení vývoje zákonů.